

EMEK GÖCÜNÜN TARİHSEL ARKA PLANI AB'DEKİ GÖÇMEN İŞÇİLERİN DURUMU

Gaye YILMAZ

DİSK/ Birleşik Metal-İş Sendikası Uluslararası İlişkiler Uzmanı

Emek Göcünün Tarihselliği

Her ne kadar emek göçü bir olgu olarak çok eskilere dayanıyor olsa da, gelişen bilgi-iletişim teknolojileri, meselenin, sanki kapitalist üretim ilişkilerinin kendisinden değil de sadece onun bugünkü neo-liberal aşamasından kaynaklandığı gibi bir izlenim vermektedir. Olguyu biraz yakından incelediğimizde ise emek göcünün ilk kez sömürgecilik dönemiyle birlikte başladığı görülmektedir. Gerçekten de 1550'li yıllarda, şeker ve tütün çiftliklerinde çalıştırılmak üzere köle tacirleri tarafından Batı Hindistan'a gönderilen Afrika'lılar ilk göçmen işçiler olarak tarihe geçmişlerdir (Stalker, 1994). Bu tarihten itibaren milyonlarca köle, sömürgeci güçler tarafından bir kıtadan ötekine sürekli olarak göç ettirilmiştir. 16. ve 17.yy da gemilerle yollanan kölelerin yaklaşık %41'i İngiltere'ye, %29'u Portekiz'e, %19'u Fransa'ya ve %6'sı da Hollanda'ya gönderilmiştir. Aynı dönemde köle ticaretindeki payı görece düşük kalan ülkeler ise %3 ile ABD ve %1 ile Danimarka olmuştur. Söz konusu tarihlerde, örneğin, 15 ile 25 yaş arasındaki sağlıklı bir köle Gambia'da 1 İngiliz Poundu'na alınırken, Avrupa'lı köle tacirlerine 3.40 İngiliz Poundu'na satılabildiği için insan ticareti oldukça kârlı olan işlerin başında gelmekteydi. Bu tarihlerde bir köle alıp ölene kadar çalıştırmak, ona tıbbi bakım sağlayarak daha uzun süreyle yaşaması ve çalışmasını sağlamaktan çok daha ucuza gelmekteydi. Yaşadıkları süre içinde doğum ve çocuk bakımı gibi nedenlerle çalışmaya ve üretime ara vermelerini önlemek için, kadın köleler, düşük yapmaya ya da canlı doğum yaptıklarında bebeklerini öldürmeye zorlanırdı. Fakat, köle ticaretinin cazibesi rekabeti körükleyince "kıt kaynak" olarak tanımlanabilecek canlı insan, yani köle fiyatları 1760'lardan başlayarak artmaya başladı. Artık, köle sahiplerinin ve tüccarlarının ellerindeki köleleri daha iyi beslemesi, onlara bakması ve hatta kadın kölelere özel-

likle hamilelikleri sırasında - emek gücünün neslini sürdürebilmesi için- tıbbi bakım desteği sağlanması neredeyse kaçınılmaz hale gelmişti. Köle ticaretini ilk yasaklayan İngiltere (1807), ikincisi ise ABD (1865) oldu. Ama Avrupa devletleri, Brian ve Williams'ın deyişiyle " o muazzam kaderlerini köle emeğinin sırtından kurmaya uzun yıllar devam ettiler" (2003, s.66).

Daha sonraları senet karşılığı işçi çalıştırmak, köle ticaretinin yerini aldı. Bu işçiler, genellikle beş yıl ya da daha uzun sürelerle çalıştırılmak üzere senet imzalatılarak başka ülkelere gönderilen insanlardı. Ya çocuk yaşta kaçırılarak ya da başka ülkeye gidebilmek için imzaladığı borç senetleri karşılığında göç ettirilen bu işçiler, adeta ölümüne çalıştırılmaktaydı. Üstelik yapılan senetlerle insanın köle olarak satışı yerine, yarı- köle sıfatıyla, süreli olarak kiralanmasını sağladığı için bir önceki pratikten pek te farklı değildi. Denizaşırı insan ticareti yapanlar ise bu insanları borçlandırmak, ardından da ölümüne çalıştırmak için adeta birbirleriyle yarış halindeydiler. En fazla sayıda "sözleşmeli işçi" ihraç eden ülkelerin başında Çin ve Hindistan geliyor ve bu canlı emek akışı altın madenciliğinin yanı sıra ABD ve Panama'daki demiryollarının inşasında da çok önemli bir rol oynuyordu. Hintli işçiler, örneğin, Doğu Afrika ve Karayipler'deki şeker kamışı tarlalarında çalıştırılıyordu. Çalışma koşulları son derece ağır ve dayanılmaz, ödenen ücretler ise yereldeki işçilere ödenenden çok daha azdı. Hastalık nedeniyle çalışılmayan her gün, sözleşmenin sonuna ekleniyordu. Kölelik resmi olarak son bulduğunda 30 milyon Hintli'den 24 milyonu ülkesine geri döndü (Stalker, 1994).

Bugün, göçmen emeğin ilk durağı olan Avrupa ülkelerinin o dönemdeki durumu ise oldukça farklıydı. Avrupa devletleri yoksul yığınlarının tıpkı Çin'li ve Hint'li işçiler gibi "sözleşmeli" ya da başka bir deyişle "yarı köle" sıfatıyla başka ülkelere

göç etmeye teşvik etmek için her şeyi yapıyorlardı. Yoksulluktan kırılan Avrupa'lıların kuzey ve güney Amerika'da yeni bir yaşam şansı aramayı tercih edecekleri çıktı (O'Brien ve Williams 2003, s.63). Sözleşmeli adı verilen yarı kölelik sistemi ilk kez Malaya'da kaldırıldı (1878); fakat Hollanda, bu tarz emeği kendi sömürgelerinde kullanmaya devam etti ta ki 1941'e kadar. İşte bu dönemde, yani köle ve yarı köle insan emeğinin bütün dünyayı turladığı süreçte Avrupa'dan da büyük bir göç dalgası yayılıyordu. Hollanda, İspanya gibi pek çok Avrupa ülkesinde yoksulluktan kaçmaya çalışan yüzbinlerce insan gönüllü olarak Orta ve Güney Amerika ile Karayipler'e göç etmekteydi. Avrupa'nın kendi içinde de, özellikle Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarında, ciddi bir göç olgusu yaşanmaktaydı, aynı süreçte. 1846 ve 1924 yılları arasında, Avrupa'nın 1990'lardaki nüfusunun yaklaşık %12'sine isabet eden bir bölümü yani 48 milyonu Avrupa'dan göç etti. Bu göçün arka planındaki gerekçelerin başında ise tarımda yaşanan değişimler gelmekteydi (Stalker 1994, s.11). Yaklaşık 3.5 milyon Alman yurttaşı kırsal kesimdeki aşırı yokluk ve kıtlık nedeniyle başka ülkelere göç etmek zorunda kaldı. Buna karşın güney İrlanda'dan göç edenlerin toplam nüfusa oranı %41'e ulaştı. İrlanda'lı göçmenlerin büyük bir çoğunluğu sanayileşme süreci onları topraklarını terk etmeye zorlamadan çok önce, 1845-47 yıllarında patates tarlalarında yaşanan kıtlık nedeniyle göç etmek zorunda kaldılar.

Göç üzerine kısıtlamalar ilk kez ABD tarafından, 1921 yılında çıkarılan "Kota Yasası" ile getirildi. 1924'de yürürlüğe konan "Göçü Sınırlandırma Yasası" ile her yıl sadece 162.000 insanın ABD'ye göçmen işgücü olarak girişine izin veriliyordu. ABD'de başlatılan bu yasal sınırlamalar, Avrupa devletlerini, yoksul yurttaşlarını kendi sömürgelerine göndermeye yöneltti. Ancak, asıl olarak yaşanan iki paylaşım savaşı, I. ve II. Dünya Savaşları Avrupa'dan dünyanın diğer ülkelerine olan göçü ciddi oranda azalttı. Sadece II. Dünya Savaşı bile tek başına Avrupa'da 7.8 milyon insanın, ya da başka bir deyişle emek gücünün yaşamına mal oldu. Bu nedenle bu yıllar, çalışma yaşındaki nüfusun çok yavaş ve düşük oranda arttığı yıllar olarak tarihe geçti. Pek çok Avrupa devleti savaştan son-

ra, yurttaşlarının ülkeyi terk etmelerini önleyecek politikalar izlemeye başladı. Bu süreçte istisna teşkil eden tek bir Avrupa ülkesi vardı ki; o da Hollanda idi. Hollanda, savaşa rağmen kendi yurttaşlarını göç etmeye özendirici önlemler almaya, örneğin onları, gidecekleri ülkeye daha hızlı ve kolay adapte olmaları için eğitmeye devam etti. Çünkü bu ülkenin ne sanayileşmesi ne de toprak büyüklüğü Hollanda vatandaşlarını doyurmaya yetecek düzeyde değildi.

Avrupa'da ekonomik durum iyileştikçe, emeğe olan talep de arttı ve bu durum, Avrupa ülkelerini emekçi ihraç eden konumdan, emekçi ithal eden bir konuma getirdi. Diğer Avrupa ülkelerine emek ihraç edenler arasında ilk önceleri İtalya, İspanya ve Portekiz gibi ülkeler göze çarpmaktadır. Fakat bu ülkelerde de ekonomik durum düzeldikçe toplumun kendi ülkesinde kalma talebi ağır basmaya başlamıştır. 1950'li yıllardan itibaren Federal Almanya, başta Türkiye ve Yugoslavya, Fransa da Kuzey Afrika'dan olmak üzere kendilerine dönük emek göçünü özendirici önlemler almıştır. Her iki ülkede de göçmen emeğin toplam işgücüne oranı 1973 yılında %10-12'ye ulaşmıştır. Yine 1950 ve 1960'lı yıllarda İngiltere, en fazla emek göçünü Batı Hint adaları ile güney Hindistan'dan almıştır (Stalker 1994).

Ülkelerin ekonomik durumları arasında giderek büyüyen uçurum, emek açısından her seferinde yeni bir uluslar arası işbölümünü de beraberinde getirmektedir. Sömürgecilik döneminde sömürgeci güçler kaynaklarının önemli bölümünü sömürgelerinden transfer etmiştir. Bu süreç, bugün de bir başka şekliyle devam etmekte; daha gelişkin durumdaki kapitalist ülkeler hem sermaye hem de mal akışını belirlemede öncelikli bir rol oynamaktadırlar. Gerçekten de örneğin birinci I. Dünya Savaşı'nda orduya alınan Fransızların üretim süreçlerinde yarattığı boşluk, Fransa'nın Afrika'daki sömürgelerinden insan ithalatıyla kapatılmıştır. Afrika'lılar esas olarak madenlerde, inşaat sanayinde ve tarımda çalıştırılmak üzere Fransa'ya getirilmiştir. Yine, I. Dünya Savaşı esnasında İngiltere, Karayipler'den ithal ettiği işgücünü İskoç ormanlarında kereste ve cephane üretiminde çalıştırmıştır. Savaştan hemen sonra bu göçmenler Ulusal Sağlık Sistemi, Londra kent ulaşımı ve İngiltere demir yollarının yapımında istihdam edilmiştir. Yirminci

yüzyılın başlarında Amerikan çiftçileri ve demiryolu şirketleri kendi eğitimcilerini, bu dönemde henüz Amerika'daki varlığı göç etmek için bir neden olarak görmeyen Meksika halkını eğitmeleri için Meksika'nın iç kesimlerine göndermiştir. Hatta Birleşik Devletler aynı süreçte, Meksika'daki tarım işçilerini eğitime amaçlı devasa bir projeyi hayata geçirmiştir. Bracero adı verilen bu program 1940'lı yıllarda başlatılmış ve 1964'e kadar sürmüştür. 1960'ların başlarında bu kez Almanya, Türkiye'den göçmen işçi almak için "Gastarbeiter" isimli programı yürürlüğe koymuştur. Bu program çerçevesinde 1970'lerin başında her yıl Almanya'ya ortalama 100 bin yeni işçi girişi sağlanmıştır. Güney Afrika ise canlı emek açığını Botswana, Lesotho, Mozambik vb. ülkelerden, Afrika İstihdam Bürosu (TEBA) isimli kurum aracılığıyla ithal ettiği göçmen işgücüyü kapatmıştır. TEBA'nın söz konusu bu dönemde G.Afrika'yı çevreleyen 6 Afrika ülkesinde 100 kadar ofisten oluşan bir ağı bulunuyordu. Bu nedenle, G.Afrika'daki göçmen işçilerin %80'i 1973 yılına kadar yalnızca bu ülkenin maden ocaklarında çalıştırılmıştır. 1973 yılından itibaren maden işçilerinin ücretlerinde ciddi bir yükseliş olunca, sektör, yerel halk açısından daha cazip hale gelmiş ve bu alanda çalıştırılan göçmen sayısı da göreceli olarak azalmıştır. Başlangıçtan itibaren göç alan devletler bu akışın "geçici" olacağını belirtmişler, ama musluk bir kez açılınca kapatmak son derece zorlaşmıştır (Stalker 1994, s.30) Bu anlamda ve özellikle de yukarıda verilen örnekler ışığında, göçün en temel nedenlerinin başında ülkeler ve toplumlar arasındaki gelir ve fırsat eşitsizliğinin geldiği tespitini yapmak mümkündür.

Günümüzde Göçmen Emegi

Günümüzde göçmen emegi artık bütün kurallarıyla ve gerçek anlamıyla ticarete konu olmaktadır. Gerek göç etmek isteyenler vizelerini, seyahat harcamalarını ve göçmen bürosuyla ilgili diğer dokümanlar için gerekli ödemeleri, gerekse işverenler göçmen bürolarına yapılacak ödemedi kendilerine düşeni karşılamak zorundadır. Sadece Filipinler'de 700'ü aşkın göçmen ajansı faaliyet göstermekte ve göç etmek isteyen işçilerden 200 \$'a kadar, göçmen işçi çalıştırmak isteyen işverenlerden de 100 ila 400\$ arasında değişen komisyonlar tah-

sil etmektedir. Filipinler halkı, Orta Doğu'da bir işe girebilmek için ajanslara 900\$'a ulaşan komisyonlar ödeyebilmekte ve sonuçta, yol harcamalarını da kendi ceplerinden karşılamak zorunda kalmaktadırlar. Bu kadar parası olmayanlar ise, genellikle göçmen ajanslarıyla bağlantılı tefecilerin eline düşmekte ve %15-30 faizle borçlanarak bu ödemeleri yapmaktadırlar. Bu göçmen ajansları çoğunlukla kayıt dışı ve kaçak olarak faaliyet göstermekte ve bu denetimsizlik nedeniyle de çok daha yüksek komisyonlar talep edebilmekte ve/veya gerçekte var olmayan işler için sözleşmeler düzenleyerek göçmen işçi adaylarını aldatmakta sonunda da ortadan kaybolmaktadırlar.

İngiltere'de yapılan araştırmalar, göçmen ajanslarının, adaylara daha önceden bildirdikleri istihdam koşullarını, adaylar İngiltere'ye ayak basar basmaz değiştirdiklerini ortaya koymaktadır. 2002 yılında 14 Çin'li hemşire bir İngiliz göçmen ajansı aracılığıyla ve 9.000 İngiliz Pound'u karşılığında çalışmak üzere İngiltere'ye gelmiş; aradan sekiz ay geçmeden hemşirelerin 10 tanesinin temizlikçi ve bulaşıkçı olarak istihdam edildikleri görülmüştür (Anderson ve Rogaly 2005).

Göçmen emekçilerin büyük bir çoğunluğu brokerlar üzerinden ülke ve iş değiştirmekte, farklı farklı şirketlerde farklı işler yapsalar bile her seferinde "brokerin işçisi" olarak kalmaya devam etmektedirler. Bu nedenle, en üstün vasıflarla donatılmış, yüksek nitelikli bir iş yapmak üzere ülkelere getirilmiş (örneğin ABD'ye getirilen Hint'li bilgisayar programcıları) olsalar bile örneğin 100 bin \$'a çalışacakken, 50 bin \$ karşılığında çalışmayı kabul etmek zorunda kalmaktadırlar. Çünkü göçmen işçiler de, işverenlerin bu brokerlara ödeme yapmak zorunda olduğunu ve işverenlerin ödediği miktarı kendi ücretlerinden indireceğini gayet iyi bilmektedir (Stalker, 2001).

Sovyetler Birliği'nin çöküşünden itibaren eski doğu Avrupa ülkelerinden batı Avrupa'ya göç eden emekçilerin önemli bir bölümü kapitalistleşmiş tarım alanlarında ve araştırma enstitülerinde çalıştırılmaktadır. Gelişmiş kapitalist devletler ve gelişmekte olan diğer bazılarında özel ve kamusal araştırma kuruluşları doğu Avrupa'dan gelen iyi eğitilmiş iş gücünü kullanmaktadır (Blaschke 1994, s.93).

Göçmen emekçiler, güçle ilgili bilgileri öncelikle -ister kendi ülkelerinde isterse göç ettikleri ülkede olsun- kendi ailelerinden almaktadır. İkinci sırada yerel ve uluslar arası medya gelmektedir. Örneğin Reuters, UPS, Ajans France-Press ve Associated Press gibi az gelişmiş ve gelişmekte olan dünyada sıkça takip edilen uluslar arası haber ajansları, zengin ülkelerdeki yaşam biçimleri, çalışma standartları ile ilgili çoğu kez gerçekleri olduğu gibi yansıtmaktan bir hayli uzak ama göçe özendirici yayınlar yapmaktadır. Bu tarz reklam amaçlı programlar, esas olarak gençlere cazip gelmekte ve bu anlamda tam isabetle hedefine ulaşmaktadır.

Göçmen Emegin Çalışma Koşulları

“Gerçek işverenin kim olduğu, istihdam koşulları, ya da temel sağlık ve güvenlik korumalarından kimin sorumlu olduğu genellikle belirsizdir” (Anderson ve Rogaly 2005, s.32).

Göçmen işçiler genellikle en tehlikeli, en ağır ve en kirli işleri yapmakta, çok uzun sürelerle çalıştırılmaktadır. İngiliz medyası, sürekli olarak, tehlikeli koşullarda çalıştırıldığı için yaşamını kaybeden göçmen işçilerin haberlerini vermektedir. Bunlardan birkaç örnek vermek gerekirse 5 Şubat 2004 tarihinde 20 Çin’li işçi, Morecambale Körfezi’nde kabuklu deniz hayvanı toplarken med-cezire yakalanarak ölmüştür. Yine Morecambale Körfezin’de Aralık 2003’te de 30 göçmen işçiyi taşıyan bir traktör uçurumdan yuvarlanmış, bu kazadan kurtulan olmamıştır. Westminster’de Romen bir inşaat işçisi bir kilise inşaatında çalışırken düşerek ölmüştür (Anderson ve Rogaly 2005). İngiltere’den devam edecek olursak, uzun süreden beri çift vardiya çalışmakta olan genç bir Ukrayna’lı otel işçisi aşırı yorgunluktan ötürü hayatını kaybetmiştir. İngiltere’de çalışan Moldova’lı otel işçileri aşırı çalışma ve karşılığında yaşamaya bile yetmeyecek kadar az ücret aldıklarını belirtmektedirler. Bir Moldova’lı kadın kendisiyle hiçbir sözleşme yapılmadan temizlikçi olarak bir otelde çalışmaya başlatılmıştır. Kural, çalışılan ilk günün eğitimle geçmesi gerektiği, işe alınan kişinin bilen birinin eşliğinde sadece bir kaç odayı temizlemesi gerektiğini söylediği ve kendisine bu yüzden yarım ücret ödeneceğini belirttiği halde bu kadına daha ilk günden temizlenmek üzere 16 oda verilmiş, yapacağı işi öğreneceği ve işi paylaşacağı kimse tayin e-

dilmemiş ve üstüne üstlük kendisine gün sonunda hiçbir ödeme de yapılmamıştır (Boincean, S. 2005, s.17).

Bazı göçmen işçiler, iş esnasında yaralandıklarında işverenden hiçbir şekilde tazminat talep edememektedir. Londra’nın güneyinde büyük bir restoranın mutfağında getir-götür işleri yapan bir hamaldan motosikletle bir teslimat yapması istenmiş, göçmen işçi motosiklet kullanmayı bilmediğini söylemesine rağmen, kendisine bu işin tıpkı bisiklet sürmek gibi olduğu söylenerek işi yapmaya zorlanmıştır. Sonuçta doğal olarak kaza yapan işçinin bacağı kırılmış ve ağır yaralanmış fakat işveren “bu kişiyi tanımıyorum” dediği, yani işçi kayıtlı olarak çalıştırılmadığı için, ne tazminatını ne de sağlık bakım harcamalarını işverenden alamamıştır. Bazı işverenler ise iş kazası geçiren göçmen işçileri hastaneye yatırırken farklı isimlerle kaydettirmekte, böylece işçi taburcu edilirken de ödeme sorumluluğu yüklenmekten kurtulmaktadır. Bir diğer örnek de tarım işçisi olarak çalışan bir Ukrayna’lı’ya aittir. Hastalığı nedeniyle sadece 1 gün işe gelemeyen bu işçi, ertesi gün işten çıkarılmıştır (Anderson ve Rogaly 2005).

Göçmen emeği istismar edilmeye de çok açıktır. Sınır dışı edilmekle tehdit edilen bu insanlara aşırı sürelerle fazla mesai yaptırmak ve bunun karşılığında hiçbir ekstra ödeme yapmamak işverenler için son derece kolay olmaktadır. İngiltere’ye imalat sanayinde çalışmak için yasal çalışma izni ile gelen 3 Asya’lı işçiden pazartesiden cumaya kadar günde 12’şer saatlik vardiyalarla, hafta sonunda da 9 saatlik vardiyalarla çalışmaları istenmiştir. Bu işçilerden yapmaları istenen işler arasında işverenin kendi evinin temizliği de bulunmaktadır. İşçiler sonunda dayanamayıp bu işyerinden kaçmış fakat işveren hemen göçmen bürosuna bir başvuruda bulunarak Asya’lı 3 işçinin çalışma izni olmadığı halde hala İngiltere topraklarında bulduklarını ihbar etmiştir. Her ne kadar bu ihbarın aslı esası bulunmasa da ispat yükümlüğü göçmen işçilere ait olduğu için bu tip ihbarlar emekçiler açısından son derece sancılı, sıkıntılı yeni süreçler anlamına gelmekte, onları yıldırma ve sindirmektir.

Pek çok göçmen işçi, normalde ödenmesi gerekenin çok altında ücretler karşılığında çalıştırılmaktadır. Bunun nedenlerinin başında ise özel iş ajanslarının göçmen işçileri ücretlerinden yasa dışı

indirimler yaparak işverenlere kiralyor olmalarıdır. Bu nedenle göçmenler, uzun taşeron zincirlerinin en son halkasını oluştururlar.

Siyasilerin ve popülist medyanın kışkırttığı, ırkçılığı ve yabancı düşmanlığını körükleyen politika ve söylemler Avrupa'daki göçmen emekçilerin içinde buldukları topluma entegre olmalarını daha da güçleştirmektedir. Uluslar arası Af Örgütü, Avrupa'daki göçmen işçilerinin karşı karşıya buldukları risklerin yalnızca ağır koşullarda çalışmakla sınırlı olmadığını bu insanların yaşam alanlarının, onlara sağlanan sağlık ve eğitim hizmetlerinin de son derece yetersiz, hatta kötü düzeyde olduğunu belirtmektedir. Örgüt, genelde bütün Avrupa'da göçmenlerin istismar edilen, aşağılanan toplumun en marjinal kesimini oluşturduklarını rapor etmektedir. Bu insanlar kendilerine sağlanan hizmetleri hiç sorgulamadan olduğu gibi kabul etmektedir. Avrupa'nın göçmen emeğine davranışı şu sözlerle ifade edilmektedir "Emeğini bize getiriyorsan, buyur, gelebilirsin; ama, sağlık hizmeti alman gerekiyorsa ya da aile birleşimi talep ediyor, yani üretken olmayan aile üyelerini de getirmek istiyorsan o zaman kapılarımız sana kapalı olacaktır" (29.04.2005 Amnesty International).

İngiltere'de örgütlü TUC sendikası, çok düşük ücretler karşılığında, çok ağır ve kirli işlerde, çok uzun sürelerle çalıştırılan göçmen emeği ile ilgili olarak hazırladığı raporun ekinde, göçmen emeğini istismar etmede şampiyon olarak ilan ettiği işverenlerin bir listesini de yayınladı. İngiltere'deki göçmen işçilerin toplam nüfusa oranı 1995 yılından beri üçte bir oranında yükselmiş durumda. Fakat, TUC ısrarla, bunun sadece buz dağının görünen kısmı olduğunu, zira İngiltere'ye kaçak yollarla gelen onbinlerce emekçinin bu rakamlara yansımadığının altını çiziyor. Haftada en fazla 20 saat çalışmalarına izin verilen yabancı öğrenciler, göçmen işçiler arasındaki en büyük oranı oluşturuyor. Buldukları konum, geçinmek ve eğitimlerini sürdürmek için paraya şiddetle ihtiyaç duyuyor olmaları bu tip emeğin çok daha kolay ve sınırsız bir biçimde sömürülmesi, taciz v.b. işveren istismarları karşısında sessiz kalmaları gibi sonuçları da beraberinde getiriyor (BBC News 14. July. 2003).

Almanya'da 2005 yılı başından itibaren yürürlüğe konan Heartz-4 Yasası, her ne kadar açık bir şekilde göçmen emeğini hedef almamış olsa da, mevcut durumun doğal bir sonucu olarak, ya da

başka bir deyişle işsizliğin göçmenler arasında daha yaygın olması dolayısıyla esas olarak göçmenleri etkilemiş durumdadır. Bir yandan sosyal yardımları kısıtlayan bir yandan da mevcut iş olanaklarını artırma iddiasıyla ücretleri radikal düzeylerde aşağıya çeken bu tarz politikalarla, göçmenlerde işsizliğe bağlı olarak oluşabilecek potansiyel sosyal patlama enerjisinin azaltılması hedeflenmektedir. Kayıt dışı ekonominin toplam içindeki oranı %20'lere ulaşmış olan Almanya'da Türkiye'li göçmenlerin önemli bir bölümü kayıt dışı, yarı-kayıt dışı, geçici ya da belirli süreli sözleşmelerle çalıştırılmaktadır. Yarı-kayıt dışı kavramını açmamız gerekirse, bu işçiler, Türkiye'deki benzer pratiklerde de olduğu gibi aslında kayıtlı olarak istihdam edildikleri halde, çalışma süreleri gerçek sürenin çok altında gösterildiği için emeklilik hakkı alanında büyük kayıplara uğramaktadır. Büyük mağaza ve market zincirlerindeki işlerin parçalarının değişik taşeronlara gördürülmesi göçmen emeği sömürüsünün daha da katmerlenmesinin zeminini yaratmış durumdadır. Almanya'daki genç göçmen işçilerle yapılan yüz yüze görüşmeler sonucunda, aynı markette

günde toplam 7 saatlik bir çalışma için sözleşme imzalayan bir işçinin bu 7 saatlik süre zarfında iki veya üç ayrı taşeronla bağlı olarak çalıştırıldığı, sözleşmesi 7 saat üzerinden yapıldığı halde her birinden farklı bir saat ücreti aldığı, bir taşerondan diğerine geçiş sırasında hiçbir molaya izin verilmediği için aralıksız olarak 7 saat çalışmak zorunda bırakıldığı öğrenilmiştir.

Sonuç

Göçmen emeği, Marx'ın deyimiyle "sermayenin, -kendi gereksinmelerine göre bazen şu, bazen de bu noktaya sürdüğü- hafif piyadeleridir." (Marx, 1997, s.631). Göçmen emeğini tanımlayıcı özellikler yalnızca en ağır çalışma koşulları ve yetersiz ücretle sınırlı kalmamakta, bunlar, berbat yaşam ortamları, dil sorunu ve göç ettiği toplumdaki temel haklardan bile yararlanamama gibi güncel sorunlarla daha da katmerlenmektedir. Yedek işgücü ordusunu, göçmen emeğine ihtiyaç duymadan genişletmeyi, yereldeki emeği bu yolla ucuzlatmayı hedefleyen NAIRU* ve benzeri ser-

maye politikalarının gündemde olduğu dönemlerde göçü caydırıcı stratejiler izleyen ya da göçmen emek konusunda çok daha seçici olan göç ülkeleri, emek arzının azaldığı ve emeğe olan talebin arttığı dönemlerde özel teşvik programları üzerinden emek göçünü özendirilmektedirler. Birinci durumda, ya da günümüz göç gerçekliğinde emek göçünün temel nedenini ekonomik yoksunluk oluşturmakta; giderek artan kısıtlamalar, işsiz, yoksul emekçi yığınları ölüme bile göze alarak coğrafya değiştirmeye zorlamaktadır. Zaman zaman, sınır dışı edilme korkusuyla kargo şirketlerinin tehditlerine boyun eğen ve bu yüzden kalan ömrünü bir hava alanında hapsolarak yaşamaya bile razı olan bu insanlar, sınıf mücadelelerinin en temel boyutu olan "kapitalizmin coğrafyasını biçimlendirme" işlevini yüklenmiş durumdadırlar.

Dipnotlar

*NAIRU (Non Accelerated Inflation Rate of Unemployment): Türkiye ve Avrupa Birliği dahil olmak üzere günümüzde pek çok devlet tarafından "adı konmadan" uygulanan "Enflasyonu Artırmayan İşsizlik Oranı" isimli formül, düşük enflasyon hedefine ulaşabilmek için işsizliğin belli bir yükseklikte sabit tutulmasını öngörüyor.

**Bu yazıyı hazırlarken bana yüksek lisans tezindeki verileri kullanma izni veren sevgili dostum Svetlana Boincean'a en içten teşekkürlerimle.

Kaynaklar

1. Amnesty International : Europe: Migrant workers denied fundamental rights, Feature, 29.04.2005 <http://www.amnesty.org/results/is/eng>
2. Anderson B., Rogaly B., (2005), "Forced Labour and Migration to the UK", COMPAS / TUC, London.
3. BBC News 14. July. 2003 <http://newssearch.bbc.co.uk/cgi-bin/search/results.pl?scope=news&stab=news&q=%22Migrant+workers+%27face+exploitation%27%22&go.x=37&go.y=11>
4. Blaschke J., (1994), "East-West migration in Europe and the role of international aid in reducing emigration", in: Böhnung, W.R., Sloeter-Paredes, M.L., (ed.), "Aid in place of Migration", Geneva, ILO, pp. 78-93.
5. Boincean Svetlana. 2005, MA Thesis pp.17.
6. Marx Karl, 1997, s. 631 Kapital, I. Cilt, 7. Kısım, 25. Bölüm, 5. Kesim (c).
7. O'Brain R., Williams M., (2003), "Forging a world economy 1400-1800", Palgrave Macmillan.
8. Stalker P., (1994), "The work of strangers: A survey of international labour migration", Geneva, ILO.
9. Stalker P., (2001), "The no-nonsense guide to international migration", London, New Internationalist. ●